

УДК 37.013.42

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-729-743](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-729-743)

Повідайчик Оксана Степанівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Підгірна, 46, м. Ужгород, 88000, тел.: (0312) 61-33-21, <https://orcid.org/0000-0003-0048-6293>

Козубовський Максим Ростиславович аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Підгірна, 46, м. Ужгород 88000, тел: (0312) 61-33-21, <https://orcid.org/0009-0003-4318-7389>

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ГРУПИ РИЗИКУ В ЗАМІСЬКИХ ТАБОРАХ США

Анотація. Поняття «діти групи ризику» («children at risk») сьогодні широко вживається в американській педагогіці й психології. В основному термін «діти групи ризику» визначає специфічну категорію дітей і підлітків, яким з різних причин (генетичних, біологічних, соціальних) практично неможливо самим подолати виникаючі на їхньому життєвому шляху труднощі, здатні в результаті привести їх до втрати ними соціальної значимості, духовності, моральності.

Науковими підходами до вивчення «дітей групи ризику» є: біофізичний; біхевіористський; соціологічний; екологічний; психологічний, а також етичний. Представники всіх названих підходів часто використовують всеосяжний термін – adolescents/children in conflict – конфліктні підлітки/діти. Це категорія дітей, спосіб життя і поведінка яких виявляє пагубний вплив як на особистісний розвиток самої дитини, так і на її однолітків.

Для характеристики категорії дітей з порушеннями в поведінці використовується також спеціальний термін «deviants» (*діти/підлітки з девіантною поведінкою*). Девіантність розуміють як відхилення від прийнятих у суспільстві норм і правил поведінки. Крім терміну «девіантні діти і підлітки» застосовують термін «*діти/підлітки з делінквентними порушеннями в поведінці*» («delinquents»). Це діти/підлітки, девіантна поведінка яких заслуговує не тільки морального осуду, але й передбачає кримінальну відповідальність.

Зважаючи на актуальність проблеми, зусилля американських учених спрямовані на пошук ефективних шляхів її вирішення. Результати досліджень свідчать про наявність можливостей проведення успішної колекційної і профілактичної роботи з неповнолітніми групи ризику в умовах заміських дитячих таборів.

Сьогодні в основі соціально-педагогічних програм заміських таборів США лежать сучасні концепції «community education» («суспільне виховання»), спрямовані на підготовку дітей групи ризику до соціального спілкування, адаптацію до життя в суспільстві, сприяння ефективному особистісному розвитку і професійному самовизначенню підлітка.

В США створена значна кількість табірних програм. Зміст програм проектується як комплексний процес, в якому представлені всі напрямки особистісного розвитку вихованців. Незважаючи на те, що комплексний підхід до визначення змісту кожної програми забезпечує тісна єдність усіх напрямків, зазвичай один із напрямків в кожній програмі є пріоритетним (реабілітаційний, оздоровчий, корекційний).

Ключові слова: діти групи ризику, девіантність, наукові підходи, виховання, заміські табори, США.

Povidaichyk Oksana Stepanivna Doctor of pedagogic sciences, professor of Department of Sociology and Social Work, State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University», Pidhirna St., 46, Uzhhorod, 88000, tel: 0312)61-33-21, <https://orcid.org/0000-0003-0048-6293>

Kozubovsky Maxim Rostislavovich Post graduate student, Department of General Pedagogic and Pedagogic of Higher School, State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University», Pidhirna St., 46, Uzhhorod, 88000, tel: 0312)61-33-21, <https://orcid.org/0009-0003-4318-7389>

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL WORK WITH CHILDREN AT RISK IN COUNTRY CAMPS OF THE USA

Abstract. The term "children at risk" is widely used today in American pedagogy and psychology. Basically, the term "risk group children" defines a specific category of children and adolescents who, for various reasons (genetic, biological, social), are practically unable to overcome the difficulties that arise on their life path by themselves, which can eventually lead them to lose their social significance, spirituality, morality

Scientific approaches to the study of "risk group children" are: biophysical; behaviourist; sociological; ecological; psychological as well as

ethical. Representatives of all these approaches often use the comprehensive term - adolescents/children in conflict - conflict teenagers/children. This is a category of children whose lifestyle and behaviour have a detrimental effect on both the personal development of the child and his peers.

The special term "deviants" (children/adolescents with deviant behaviour) is also used to characterize the category of children with behavioural disorders. Deviance is understood as a deviation from the norms and rules of behaviour accepted in society. In addition to the term "deviant children and adolescents", the term "children/adolescents with delinquent behaviour disorders" ("delinquents") is used. These are children/adolescents whose deviant behaviour deserves not only moral condemnation, but also criminal liability.

Considering the urgency of the problem, the efforts of American scientists are aimed at finding effective ways to solve it. The results of the research indicate the possibility of successful collection and preventive work with children at risk in the conditions of suburban children's camps.

Today, the socio-pedagogical programs of country camps in the USA are based on modern concepts of "community education", aimed at preparing children of risk groups for social communication, adaptation to life in society, promotion of effective personal development and professional self-determination of teenagers.

A significant number of camp programs have been created in the USA. The content of the programs is designed as a complex process in which all areas of personal development of pupils are presented. Despite the fact that a comprehensive approach to determining the content of each program ensures the close unity of all directions, usually one of the directions in each program is a priority (rehabilitation, health, correctional).

Keywords: children at risk group, deviance, scientific approaches, educational work, country camps, USA.

Постановка проблеми. Проблема дітей групи ризику все більше актуалізується в Україні. До цієї категорії традиційно відносять дітей з відхиленнями в моральному розвитку і поведінці, які незадовільно вчаться, конфліктують з однокласниками і вчителями, систематично порушують норми і правила поведінки, прийняті в суспільстві, проявляють схильність до вживання психоактивних речовин. Як правило, такі діти перебувають в неблагополучних родинах.

Останнім часом кількість неповнолітніх групи ризику в Україні суттєво зросла в зв'язку з агресією Російської Федерації проти нашої

країни. Дуже багато дітей залишилися без житла, втратили одного, або й обох батьків, друзів, змінили місце постійного проживання. Пережитий стрес, психічні, можливо, й психічні травми, тимчасове перебування на окупованих територіях становлять ризик для подальшого формування особистості. Безперечно, ці питання вимагають ретельного вивчення науковцями.

Проблема дітей групи ризику не може бути успішно вирішена тільки зусиллями школи й родини. Необхідна взаємодія всіх інститутів соціалізації дитини для попередження і подолання відхилень у поведінці неповнолітніх, пошук нових ефективних форм і методів роботи з ними і вдосконалення вже існуючих. В цьому плані, вважаємо, не повністю використані виховні можливості літніх дитячих таборів, які повинні забезпечувати реалізацію не тільки оздоровчої функції, але й освітньо-виховної.

Значний досвід роботи з дітьми групи ризику є в багатьох зарубіжних країнах, зокрема, в США. Впродовж останніх десятиліть тут велика увага звертається на дослідження вченими різних аспектів проблеми дітей групи ризику, в тому числі на можливості виховної роботи з проблемними дітьми в літніх заміських таборах. Вважаємо, що зарубіжний досвід виховної роботи з дітьми групи ризику може бути корисним для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми дітей групи ризику досліджуються вітчизняними вченими (І. Ковчина, Н. Максимова, В. Оржеховська, І. Парфанович, Т. Федорченко та ін.). Питання виховної роботи в літніх дитячих таборах висвітлюються в працях: В. Андріїв (організація дозвілля); Н. Бугайчук (організація роботи літнього табору); Є. Коваленко, А. Конончук, Н. Носовець (методика виховної роботи в таборі); І. Зайченко, Н. Олійник (оздоровча робота); В. Оржеховська (виховна робота в літніх трудових таборах); В. Солова, Н. Яковець (педагогіка літнього табору) та ін. Проте залишається недостатньо вивчений зарубіжний досвід організації виховної роботи з неповнолітніми групи ризику в заміських таборах.

Мета статті – проаналізувати стан дослідження проблеми виховної роботи з дітьми групи ризику в США.

Виклад основного матеріалу. Поняття «діти групи ризику» («children at risk») сьогодні широко вживається в американській педагогіці й психології.

Відомий учений Вільям Калісон [1] вважає за можливе визначити такі фактори ризику: неправильне розуміння неповнолітніми правових законів і загальноприйнятих норм поведінки; наявність (і поширення) у

суспільстві наркотичних речовин і алкоголю; значна економічна деградація; дезорганізовані групи, що надають підростаючому поколінню приклади агресивної асоціальної поведінки; психологічні фактори, які відображають внутрішній світ переживань дитини (материнська депривація, дистрес і т.д.); ранній і постійний прояв поведінки, що відхиляється, у дітей (агресія, гіперактивність, неслухняність, негативізм тощо); вживання алкоголю й наркотичних речовин членами родини (на генетичному рівні); незадовільне й суперечливе виховання в родині; сімейні конфлікти; шкільні невдачі; ігнорування дитини однолітками в молодшому шкільному віці; спілкування з однолітками, які вживають наркотики; відчуження від рідних, друзів; позиції, погляди, відносини дорослих і однолітків на певні типи поведінки, що провокують дитину до прояву девіантної поведінки; вживання наркотиків у ранньому віці.

В основному термін «діти групи ризику» визначає специфічну категорію дітей і підлітків, яким з різних причин (генетичних, біологічних, соціальних) практично неможливо самим подолати виникаючі на їхньому життєвому шляху труднощі, здатні в результаті привести їх, якщо не до біологічної загибелі, то до втрати ними соціальної значимості, духовності, морального обличчя.

В американській психолого-педагогічній літературі поняття «діти групи ризику» має широкий нахненевий діапазон, що охоплює такі категорії дітей, як: *adolescent / children in conflict* – конфліктні підлітки / діти; *handicapped children* – діти із затримками розвитку, з обмеженими можливостями; *emotionally disturbed children* – діти з емоційними розладами; *behaviorally disordered children* – діти з порушеннями в поведінці; *economically disadvantaged* – діти з малозабезпечених родин; *maladaptive / socially maladjusted adolescents* – підлітки з порушеною адаптацією до соціального середовища; *deviants* – діти з девіантною поведінкою; *delinquents* – діти з делінквентними порушеннями в поведінці, які передбачають кримінальне покарання; *inner-city children* – діти гетто (під цим терміном мається на увазі категорія дітей, які є вихідцями з неблагополучних районів великих міст, як правило, ці діти перебувають у важкому економічному становищі, що може вплинути на формування у них негативних рис характеру (зздрість, жорстокість, агресивність, схильність до насильства і т.д.) [2–4].

Об'єднані в загальну групу за назвою «діти ризику» (ризик дезадаптації до соціального середовища, відставання в навчанні, сімейного неблагополуччя, конфліктних відносин з однолітками і т.д.)

вони є в центрі особливої уваги дослідників – представників різних галузей науки (генетики, медицини, психології, педагогіки, соціології, кримінології). Закордонними дослідниками накопичений значний теоретичний і емпіричний матеріал практично про всі існуючі серед неповнолітніх деструктивні форми поведінки. Активно триває пошук оптимальних заходів соціальної, психологічної, педагогічної, правової корекції, реабілітації й адаптації неповнолітніх групи ризику, які стали на шлях порушення загальноприйнятих норм і правил поведінки в суспільстві.

Основними теоретичними підходами до дослідження проблеми «дітей групи ризику» є: біофізичний; біхевіористський; соціологічний; екологічний; психологічний, а також етичний.

Представники всіх названих підходів часто використовують всеосяжний термін – adolescents / children in conflict – конфліктні підлітки/діти. Це категорія дітей, спосіб життя і поведінка яких виявляє пагубний вплив як на особистісний розвиток самої дитини, так і на її однолітків. Негативні прояви з їхнього боку (ненависть, жорстокість, агресія, негативізм і т.д.) можуть, у значній мірі варіюватися в різних дітей цієї групи.

На підставі аналізу психолого-педагогічних робіт з питань деструктивної поведінки дітей і підлітків, американські дослідники Генрі Рейнерт і Аллен Ханг визначають найбільш істотні ознаки, що становлять зміст поняття «конфліктні діти» [5].

Першою ознакою є наявність у дітей і підлітків *емоційних розладів*.

Уперше термін «емоційні розлади в дітей» з'явився в американській науковій психолого-педагогічній літературі понад 100 років тому, не маючи чіткого загально прийнятого визначення.

Для тлумачення поняття «емоційні розлади» різними авторами була запропонована велика кількість визначень, які варіюють залежно від того, що саме вони визначають. Варіативність визначень пояснюється не стільки більшою різноманітністю формулювань, як це прийнято вважати, скільки різноманітними підходами до розуміння даної проблеми.

У Згідно з Е. Баур, емоційний розлад – це стан, який спостерігається в дитини протягом тривалого періоду і певною мірою впливає на процес формування особистості. Це визначення не має на увазі соціально неадаптованих дітей, у яких не спостерігаються психічні порушення [6].

Представники біофізичної теорії емоційних розладів визначають 4 основні причини відхилень у психічному розвитку в дітей:

- 1) патологічний ендокринний розвиток плода через різні стреси, пережиті матір'ю під час вагітності;
- 2) відсутність відповідних санітарно-гігієнічних умов, як у пренатальний, так і в постнатальний періоди;
- 3) неповноцінне харчування до і після народження дитини;
- 4) постнатальна депривація.

Вони вважають, що психічний розвиток дитини в значній мірі залежить від її фізичного росту й дозрівання, а також від стимулюючих впливів навколишнього середовища.

Прихильники бихевіористичного підходу до проблем емоційного розвитку дітей (Макміллан, Морріс) підкреслюють, що досить однієї або кількох ознак психічних порушень, щоб віднести дитину до категорії дітей з емоційними розладами, серед яких:

- нездатність вчитися, що не пояснюється відхиленнями в розумовому або фізичному розвитку дитини. Дана девіація може бути викликана відхиленнями в психічному розвитку дитини;
- нездатність формувати й підтримувати адекватні міжособистісні відносини з однолітками або дорослими;
- неадекватна поведінка (невміння адекватно виражати свої почуття в нормальних умовах спілкування);
- яскраво виражений стан пригніченості, депресії або агресії;
- тенденція до прояву фізичної втоми, болю або страхів, пов'язаних з особистими й сімейними проблемами, кризовими ситуаціями в школі.

Під «конфліктними дітьми», крім уже розглянутих визначень, розуміють також *дітей з порушеннями в поведінці* (behaviorally disordered children).

Провідною характеристикою поведінкових порушень є аномальна поведінка, яка викликає різке несхвалення навколишніх. Це різні варіанти поведінки, що проявляються в схильності говорити неправду, у бійках, хуліганстві й інших видах деструктивної поведінки. Поведінкове порушення не означає обов'язкове здійснення протиправних учинків. Багато дітей з такими порушеннями поведінки ніколи не з'являлися в суді, не мали проблем з законом, а деякі варіанти їх деструктивної поведінки обмежуються рамками домашньої й шкільної обстановки.

В американській педагогіці розглядають 4 основних типи поведінки, які спостерігаються в дітей з поведінковими відхиленнями:

- *acting out* – неадекватна поведінка з елементами агресії.

Практика показує, що даний тип поведінки переважно спостерігається в дітей, які перебувають серед однолітків:

- учень розмовляє класі (на уроці), не звертає увагу на інших;
- не дотримує правил поведінки;
- не слухає пояснення й не реагує на зауваження вчителя (дорослих);
- навмисно штовхає навколишніх, щоб викликати їх роздратування;
- часто відволікається, виконуючи яку-небудь роботу;
- стосовно навколишніх проявляє фізичну й вербальну агресію;
- у безтактній формі сперечається з дорослими;
- ображає однолітків;
- не має почуття самовладання;
- часто спостерігаються вибухи гніву;
- вживає в мові нецензурні слова й вирази;
- б'є дітей, які слабші й молодші;
- відмовляється працювати в групі;
- упертий і грубий;
- завжди прагне бути першим (лідером), найчастіше не маючи для цього жодних підстав.

Учні, які часто проявляють неадекватну поведінку в класі, постійно звертають на себе увагу вчителів і викликають у них найбільше занепокоєння. Своєю поведінкою ці учні заважають нормальному проведенню занять, зазвичай можуть дезорганізувати увесь навчально-виховний процес.

Дослідник Г. Рейнерт, який виділяє дані типи неадекватної поведінки дітей і підлітків, серед причин такої недисциплінованості відзначає надлишок енергії і невміння раціонально її використати.

Учений вважає, що з боку вчителя, дорослих важливо сформувати в підлітків інтерес до суспільно корисної діяльності, розумно направляти прояви їх активності. Спостереження дослідника показують, що неадекватна поведінка з елементами агресії може бути також викликана неправильним розумінням учнем хоробрості. Часто підлітки усвідомлено йдуть а конфлікт із учителем (батьками, вихователями, іншими дорослими), щоб довести свою «сміливість», самоствердитися. На думку Рейнерта, конфліктна ситуація в таких випадках може бути вирішена детальним поясненням учням, які проявляють неадекватну поведінку, суть справжньої відважності й наданням можливості виявити її в корисних, суспільно значимих справах [5].

- withdrawing behaviors (замкнут іст ь, відст ороненіст ь, байдуж іст ь).

Такому учневі властиві наступні прояви поведінки:

- не відповідає, не реагує, коли до нього звертаються;

- маніпулює предметами (ручкою, олівцем), гризе нігті;
- погано говорить, навіть якщо в дитини не спостерігається затримка розвитку мови;
- приділяє максимум уваги тваринам або іграшкам, але не людям;
- воліє гратися один, незважаючи на наявність однолітків.

Г. Рейнерт дотримується думки, що причини замкнутості дитини/підлітка можуть бути внутрішнього порядку. Деякі з них обумовлені негативним впливом темпераменту дитини. Як правило, дитина-флегматик буває інертною, в'ялою, малорухливою, уникає проявляти ініціативу й активно включатися в життя дитячого колективу. Автор даної позиції вважає, що для подолання такого стану важливо не тільки зовні спонукати учня до діяльності, але й сприяти формуванню внутрішніх мотивів діяльності: інтересів, переконань, прагнень.

Вважається, що для частини цих дітей характерний діагноз «синдром Аспергера». Вперше це захворювання описав Г. Аспергер у 1944 р. Згідно з результатами його досліджень, це – розлад психіки, що характеризується порушенням соціальної взаємодії, дисфункціями в соціальній діяльності. Комунікація дітей з синдромом Аспергера характеризується труднощами в розумінні співрозмовника, що особливо проявляється у процесі сприймання і тлумачення невербальних засобів спілкування (жести, міміка, інтонація). Вони не здатні розпізнати емоційне забарвлення інформації, яка їм надається, зрозуміти всі її відтінки. Самі діти зазвичай не схильні виявляти власних емоцій. Соціальне взаєморозуміння, продуктивне співробітництво з дорослими та однолітками ускладнене.

– *defensiveness* (захист, оборона).

Термін «поведінка з метою самозахисту, оборони» запропонований К. Роджерсом. Під цим мається на увазі спроба дитини змінити або модифікувати небезпечні переживання за допомогою заперечення або деформації їх змісту.

Американськими науковцями і практиками вказані наступні характерні дії, які визначають зразки оборонної поведінки в дітей:

- небажання виконувати які-небудь завдання, доручення;
- прояв індиферентного ставлення у випадку переживання невдачі;
- частий плач, фрустрація;
- маніпуляція ситуацією;
- відсутність почуття відповідальності;

- беззмістовні розмови, плітки;
- типові відмовки: «я занадто втомився, щоб виконати цю роботу», або «я не можу це зрозуміти, запам'ятати»;
- часті пропуски занять у школі;
- грубі жарти, недоречні розіграші;
- недбале виконання завдань;
- брехливість.

Оборонна поведінка дозволяє дітям захистити себе від провалу (невдачі), складних ситуацій, полегшує сприйняття неприємної правди.

– *disorganization* (дезорганізуюча поведінка).

Порушення рухових функцій, неухважність, недостатня розвиненість комунікативних навичок, підвищене відволікання уваги є основними характеристиками даного типу поведінки.

Діти й підлітки, у яких спостерігаються подібні порушення в поведінці, зазнають серйозних труднощів у сфері соціальних контактів.

Для характеристики категорії дітей з порушеннями в поведінці використовується також спеціальний термін – «deviants» (*діти/підлітки з девіантною поведінкою*). Девіантність розуміють як відхилення від прийнятих у суспільстві норм і правил поведінки.

В американській психолого-педагогічній літературі нерідко поряд з терміном «девіантні діти і підлітки» застосовують поняття «*діти/підлітки з делінквентними порушеннями в поведінці*» («delinquents»).

Делінквенти – це діти/підлітки, девіантна поведінка яких заслуговує не тільки морального осуду, але й передбачає кримінальну відповідальність.

Зважаючи на велику кількість факторів, що згубно впливають на процес формування особистості дитини, актуальним для американського суспільства й психолого-педагогічної науки залишається питання їх усунення чи, принаймні, нейтралізації, а також знаходження максимально ефективних шляхів і способів попередження й корекції поведінки дітей групи ризику. Результати досліджень американських учених свідчать про наявність можливостей проведення корекційно-профілактичної роботи з неповнолітніми групи ризику в умовах заміських дитячих таборів [7 – 9].

Основою для проектування програм відпочинку дітей групи ризику в заміських таборах США є концептуальні теоретичні підходи, розроблені в працях Д. Дьюї, Дж. Брунера, Дж. Логсона й інших учених.

Історія становлення перших концепцій організації літнього відпочинку дітей у США починається з середини ХІХ століття. Розробка методологічних принципів, концептуальних задумів, виявлення

основних цінностей і провідних принципів організації різних форм канікулярного життя дітей сприяло виникненню самостійної галузі наукового практико-теоретичного педагогічного знання «педагогіки канікул» (Pedagogics of Vacation). Цей термін увійшов у лексикон американської педагогічної науки тоді, коли увага фахівців зосередилася на питаннях діяльнісного простору канікул з позицій педагогіки, що суттєво відрізняються від традиційно зв'язаних зі школою видів діяльності. З погляду зарубіжних педагогів, поняття «педагогіка канікул» містить у собі уявлення про сукупність педагогічних стратегій і технологій, що забезпечують свободу самовизначення й саморозвитку дитини в цікавій для неї діяльності, що створює найбільш широкі можливості придбання життєво важливого соціального практичного досвіду в умовах життя в дитячій спільності поза родиною і школою.

Цінним є те, що американська педагогіка канікул завжди мала на увазі не просто організацію дозвілля в період перебування в таборі, а активний дитячий відпочинок, під час якого вирішуються певні завдання, обумовлені як соціально-історичними умовами, так і особливостями життєвої ситуації кожного вихованця.

Подальший стрімкий розвиток та інтенсивне поширення «педагогіки канікул» зумовлено зростаючою потребою в удосконалюванні форм і методів організації повноцінного відпочинку й оздоровлення дітей і підлітків у літній період. Відомо, що літній відпочинок дітей (канікули) традиційно розглядається як період рекреації, час вільної життєдіяльності дитини, безпосередньо пов'язаної з її інтересами і розширенням її життєвого досвіду..

Виховна діяльність заміських таборів для дітей групи ризику базується на концепції гуманістичного виховання.

Методологічні принципи системи гуманістичного виховання засновані на фундаментальних теоретичних положеннях філософії екзистенціалізму й ідеях відомих представників гуманістичної психології К. Роджерса, А. Маслоу, А. Комбса.

Даний напрямок у роботі з дітьми групи ризику має своєю метою всебічний, гармонічний розвиток особистості дитини, формування її моральності, високої культури, евристичного мислення і передбачає гуманний характер міжособистісних відносин і взаєморозуміння. При цьому проявляється максимум поваги до кожного вихованця.

Стосовно дітей групи ризику виховна гуманістична спрямованість програм заміських таборів проявляється в процесі спеціальної організації спілкування вихователів-вожатих із проблемними дітьми, а також змісту, форм і методів реалізації програм організації їх відпочинку.

Різноманітна діяльність (трудова, громадсько-корисна, творча, дозвіллева) організована таким чином, щоб кожна дитина була зацікавлена якою-небудь справою, в якій може досягти успіху, що буде сприяти формуванню упевненості в собі, віри в свої сили.

Сприятливе мальовниче місце розташування заміського табору, гарна обстановка й чистота в літніх будиночках (проживання дітей) створюють ефективно діючий фактор виховання почуттів, відносин і поведінки дітей.

Виховання в умовах заміських таборів США органічно поєднується з навчанням. Із процесом розширення табірної руху, спрямованого на роботу з дітьми групи ризику освітні цінності займають усе більше місце в розробці програм відпочинку.

В основі соціально-педагогічних програм заміських таборів США лежать сучасні концепції «community education» («суспільне виховання»), «виховання за допомогою громади»), спрямовані на підготовку дітей групи ризику до соціального спілкування, адаптацію до життя в суспільстві, сприяння ефективному особистісному розвитку й професійному самовизначенню підлітка.

Педагогічні програми таборів для дітей групи ризику, розроблені за принципом «суспільного виховання» дозволяють неповнолітнім зробити перехід від підліткового віку до життя дорослого, брати активну участь у продуктивній діяльності в ролі дорослого і в спілкуванні.

На основі розробки концептуальних теоретичних підходів до організації відпочинку дітей групи ризику сьогодні в США створена велика кількість різноманітних освітньо-виховних, соціально-педагогічних програм.

Основна програма, що регулює організацію відпочинку багатьох соціально-незахищених дітей, представлена асоціацією Фонд «Свіже повітря». Зміст програм Фонду «Свіже повітря» спроектований як комплексний

процес, у якому органічно представлені наступні напрямки особистісного розвитку: моральний, інтелектуальний, естетичний громадянський, трудовий, естетичний, краєзнавчий, спортивний, рекреаційний, реабілітаційний, економічний, екологічний, профорієнтаційний, комунікативний та інші.

Незважаючи на те, що комплексний підхід до визначення змісту кожної програми забезпечує тісну єдність усіх напрямків, зазвичай один із напрямків в кожній програмі є пріоритетним.

Наприклад, зміст соціально-педагогічної програми «Дружні Міста», головним чином, відображає реабілітаційний напрямок –

реабілітація сімейної атмосфери, що досягається за рахунок організації життя дитини в повноцінній родині, яка на період перебування її в таборі заміщає власну родину; водночас, чимале значення надається громадянському, моральному, інтелектуальному, трудовому, фізичному, екологічному вихованню дитини.

Коротко проаналізуємо виховний потенціал програми «Дружні міста». Програма, відповідно до концепції гуманістичного виховання, орієнтована на організацію відпочинку хлопчиків і дівчаток з родин групи ризику, у віці від 6 до 12 років, шляхом надання їм можливості проживання в благополучних родинях у літній період. Основна мета програми полягає в забезпеченні соціально-педагогічної підтримки дітей з неблагополучних родин для їхньої адаптації в життєвому просторі. Відповідно до мети програми визначені її ключові виховні й організаційні завдання:

- створення благополучної емоційної атмосфери в оточенні дитини;
- формування моральної свідомості дітей з відхиленнями в поведінці як результату асоціального способу життя батьків;
- сприяння в життєвому самовизначенні неблагополучних підлітків, заснованому на дійсних людських цінностях;
- зміцнення здоров'я дітей і прищеплення їм навичок здорового способу життя;
- формування елементарних побутових знань і вмінь, необхідних у сімейному житті;
- виховання в міських підлітків відповідального відношення до природного середовища;
- формування в дітей позитивного ставлення до сільського способу життя;
- практичне ознайомлення неповнолітніх з професіями сільськогосподарського профілю;
- організація тимчасового проживання дітей і підлітків у здорових, сприятливих сімейних умовах з наданням їм безкоштовного харчування;
- короткочасна ізоляція дітей і підлітків з конфліктного середовища їх власної родини.

Дуже цікавим аспектом цієї програми є можливість тимчасового проживання дитини не тільки в літньому таборі, але й в іншій родині, з позитивним сімейним кліматом, де створені належні умови для формування особистості.

На відміну від програми «Дружні Міста», пріоритетним напрямком якої визнано сімейне виховання неблагополучних дітей, зміст іншої програми – «Заміські табори» відображає рекреаційну спрямованість. Вона надає можливість міським проблемним підліткам безкоштовного проведення літніх канікул у максимально сприятливих умовах заміських таборів.

Основна мета програми полягає в забезпеченні змістовного відпочинку дітей із соціально-неблагополучних родин у поєднанні з комплексом медичних, психолого-педагогічних, реабілітаційних, оздоровчих заходів в умовах таборів.

Висновки. Отже, на сьогоднішній день в США звертається значна увага на дослідження проблеми дітей групи ризику. Існує низка наукових підходів, які по-різному розглядають феномен «діти ризику», пояснюють причини появи таких дітей, пропонують форми і методи попередження і подолання цього явища. Ефективною виявляється спеціально організована цілеспрямована виховна робота з дітьми групи ризику в заміських літніх таборах, які є повноцінною частиною сучасної освітньої системи США.

Література:

1. Callison W.L., Colocino N.R. Handbook of Schooling in Urban America. Los Angeles: CA, 1998. 350 p.
2. Bos Candance, Vaughn Sharon. Strategies for Teaching. Students with Learning and Behavior Problems. Boston: : Ross Publishing Company, 2008. 190 p.
3. Cohen Albert. Delinquent Boys. N.Y. Prentice-Hall, 1995. 211 p.
4. Van der Kley Martin. Behavior Disorders. Causes, Development and Treatment in Children. Christchurch: Macprint Printing and Publishing, 2006. 227 p.
5. Reinert H.R. Children in Conflict: Educational Strategies for the Emotionally Disturbed and Bihaviorally Disordered / 3rd ed. N.Y. Columbus, 1997. 178 p.
6. Bower E. Early Identification of Emotionally Handicapped Children in School. Springfield, IL, 1992. 189 p.
7. Aidman B.J. How Summer School Can Provide a Jump Start for Students. *Educational Leadership*. 1997. Vol. 55. № 4. P.53-59.
8. Carlson Reynold E. The Values of Camping. N.Y.: American Camping Association, 1995. 102 p.
9. Redl Fritz. The Role of camping in Education in Outdoor Education. Mineapolis: Burgess Publishing Company, 2008. 172 p.
10. Dimock Hedley S. Administration of the Modern Camp. N.Y.: Association Press, 2008. 87 p.

References:

1. Callison, W.L., Colocino, N.R. (2008) Handbook of Schooling in Urban America. Los Angeles: CA.

2. Bos, Candance, Vaughn, Sharon. (2008). Strategies for Teaching. Students with Learning and Behavior Problems. Boston: Ross Publishing Company.
3. Cohen, Albert. Delinquent, Boys. (1995). N.Y.: Prentice-Hall.
4. Van der Kley, Martin. (2006). Behavior Disorders. Causes, Development and Treatment in Children. Christchurch: Macprint Printing and Publishing.
5. Reinert, H.R. (1997). Children in Conflict: Educational Strategies for the Emotionally Disturbed and Behaviorally Disordered. N.Y. Columbus.
6. Bower, E. (1992). Early Identification of Emotionally Handicapped Children in School. Springfield.
7. Aidman, B.J. (1997). How Summer School Can Provide a Jump Start for Students. *Educational Leadership*. Vol. 55. № 4. P.53-59.
8. Carlson, Reynold E. (1995). The Values of Camping. N.Y.: American Camping Association.
9. Redl, Fritz. (2008). The Role of camping in Education in Outdoor Education. Mineapolis: Burgess Publishing Company.
10. Dimock, Hedley S. (2008). Administration of the Modern Camp. N.Y.: Association Press.